

Duray Miklós köszöntése

Örömmel vettem a kezembe az Antológia Kiadó legújabb könyvét, amivel Duray Miklóst köszönti – egy kis késéssel – hetvenedik születésnapján. E két kötet válogatás abból, ahogy a hiteles tanú, Duray Miklós látta és megélte az elmúlt ötven évet. Köszönet a kiadónak, aki tudja: nem hagyhatjuk, hogy ellopják a múltunkat! Bár sűrűn tapasztaljuk, hogy a mögöttünk hagyott időszak igen bizonytalan, de a saját történelmünket nekünk kell megírni.

Már koromnál fogva is jóval előbb hallottam Duray Miklósról, korábban ismertem meg tevékenységét, mint őt magát, hiszen első találkozásunk csak mintegy bő negyedszázada volt. De azért Miklósról hallhattunk a Kádár-korszak Pestjén, még ha a hatalom szerette is volna azt a látszatot keltetni, mintha nem is létezne. Létezett azonban a Szabad Európa Rádió, akkor már közkézen forogtak a Nyugaton megjelent magyar újságok, az itthoni ellenzéki mozgalmak is beszéltek róla, és rendszeresen írtak róla a szamizdatok. És persze Duray Miklós maga is tett arról, hogy megismerjék. 1983 elején New-Yorkban Püski Sándor kiadta a Kutyaszorítót. Tehetett bármit is a hatalom, ez a könyv – annak ellenére, hogy igencsak vadásztak rá Hegyeshalomnál – gyorsan eljutott a hazai olvasókhöz.

A nyolcvanas évek közepe táján a Vígszínház előtt Csoóri Sándor dedikálta valamelyik frissen megjelent verseskötetét. Barátaimmal álltunk sorba. Mikor ránk került a sor, és visszaadta a dedikált kötetet, barátom előkapta a zsebéből a Kutyaszorító egy példányát: „Ezt is lenne szíves?” Gondolom, ebben a körben nem kell elmondanom, hogy a könyvhöz az

előszót Csoóri írta. „Természetesen” – mondta. Cinkosan ránc mosolygott, és már írta is.

A Kutyaszorítót lapozgatva érdemes megállni az egyetemi éveknél, a József Attila Ifjúsági Klubnál. Erről viszonylag kevés szó esik, de itt az alkalom, hogy kimondjuk: előfutára és példája volt ez a nyolcvanas évek elején elindult magyarországi klubmozgalomnak. Azért is ragadtam meg az alkalmat, hogy ezt kiemeljem, mert a könyv bemutatására vállalkozó Németh Zsolt és Lezsák Sándor annak kulcsszereplője volt.

Németh Zsolt egyetemi évei alatt a Közgazdasági Egyetem Rajk Kollégiumában vezetett és szervezett telházszal működő klubot, míg Lezsák Sándor aktívan tevékenykedett a Fiatal Írók József Attila Körében, és a „Lakiteleki sátor” résztvevőinek jelentős része került ki a már működő klubok, körök tagjaiból, vezetőiből, és alkották aztán az MDF gerincét.

Mi is volt valójában ez a klubmozgalom? Olyan szervezetek alakultak, ha nem is hivatalosan, de megtűrten, ahol nem érvényesült a párt vezető szerepe. 1968 áprilisában, mintegy három éves klubélet után így alakult meg a Magyar Ifjúsági Szövetség, aminek Duray Miklós lett a vezetője. A szervezet akkor már nyíltan politizált, és első konferenciáján megpróbált hatást gyakorolni a magyar kisebbségi társadalom demokratizálódására és megtisztulására.

Az akkori magyar „érdekképviseleti” szervezet, ami együttműködött a hatalommal, el sem tudta képzelni, hogy ezek után külön táncsoportja legyen nekik, és külön a MISZ-nek. Persze a legszomorúbb ebben az volt, hogy a magyar kisebbség hivatalos képviselői csak táncsoport szintjén voltak képesek elképzelni és vállalni a kisebbségi önkifejezést. Kicsit

emlékeztet ez az állapot a húsz évvel későbbi Magyarország rendszerváltoztatás előtti időszakára, mikor a politikai vezetés által mesterségesen létrehozott társadalmi szervezetek vezetői néztek értetlenkedve, hogy miért nincs rájuk szükség.

De elérkezett 1968. augusztus 21. A Szovjetunió nem hagyott lehetőséget a legcsekélyebb változtatásokra sem, és ahogy 1956. november 4. hajnalán Magyarországot, úgy Csehszlovákiát is a szovjet tankok lánctalpai szántották fel.

Ennek a bevonulásnak azonban nagy tanulsága van, és itt Duray Miklóst idézem: „1968-ban mindenesetre alaposan megrendültek a Közép-Európa feldarabolásához hozzájáruló masaryki és benesi politikai eszmék. A tanulság: Közép-Európa atomizálva védhetetlen... Ennek eredménye '56 magyarországi tragédiája és '68 augusztusa... Az első világháború végétől ötven évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy három közép-európai történelmi nemzet, a lengyelek, a csehek és a magyarok eljussanak a történelmi tudat és tapasztalat hasonló szintjére.”

A következő húsz év Miklós életében a Csehszlovákiai Magyar Jogvédő Bizottság korszaka. Munka, szervezés, a csehszlovákiai magyarság életének hiteles bemutatása. Közben letartóztatás, házkutatás, börtön, de erről már tud a világ, Miklós neve ismertté vált. 1983-ban a tárgyalásán ott ülnek a magyarországi irodalmi élet kiválóságai: Mészöly Miklós, Csurka István, Cseres Tibor. A párizsi Magyar Füzetek részletesen beszámol a tárgyalásról, de az előtte való házkutatásról is: „Lefoglalták feljegyzéseit, kéziratait, írógépét, valamint egy házi készítésű sokszorosító szerkezetet.”

A sokszorosító szerkezet készítője – aki egy bátyai horvát személy – elmesélte, hogy a Népszabadság is közölt egy rövid

hírt Miklós letartóztatásáról, és egy nála talált házi gyártmányú nyomdáról. Megjegyezte: „de hát milyen nyomdát lehet összeállítani a pozsonyi ápiszokból és röltexekből összevásárolt dolgokból?!”

Aztán megjött a rendszerváltozás. Miklós képviselő lett először a csehszlovák, majd a szlovák parlamentben. Elnöke az Együttélésnek, majd a három párt egyesülése után alelnöke az MKP-nak.

A rendszerváltozásnak is immár 26 éve. Ez még nem is olyan hosszú idő, mégis hamar eljutottunk odáig, hogy sokan tulajdonítanak maguknak kulcsszerepet ezen időszak történéseinek epizódszereplői közül. De nekünk nem rájuk kell figyelni, hanem az akkori történések főszereplőire.

Emblematikus személyek álltak például a lengyel vagy a litván kommunistaellenes mozgalmak élén, akiknek akkoriban megtanulta a világ a nevüket. Ilyen szerepet játszott a felvidéki magyarság életében Duray Miklós. De nemcsak a felvidéki, hanem az egyetemes magyarság életében is Duray Miklós volt az intellektuális iránytű. Vannak ma is, akik politikai megrendelésre próbálják meghamisítani az elmúlt idők történelmét. De sem Duray Miklóst, sem az Együttélést nem lehet kitörölni a történelemből!

Magyarország már kifejezte elismerését, amikor Duray Miklósnak az egyik legmagasabb kitüntetést, a Magyar Érdemrend nagykeresztjét adományozta. A most bemutatásra kerülő összeállítás csatlakozik ehhez a tisztelethez. De a történetnek még nincs vége.

Kedves Miklós!

Munkálkodj tovább a Nemzet, a Haza és mindnyájunk
javára!